

PAPER DETAILS

TITLE: Sâmiriler: Köken Sorunu ve Günümüz Israil Devletinde'ki Yansimaları

AUTHORS: Muhammed Ali BAGIR

PAGES: 101-128

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/267122>

Sâmiriler: Köken Sorunu ve Günümüz İsrail Devleti'ndeki Yansımaları*

Muhammed Ali BAĞIR**

The Samaritans: The Problem of the Origin and Its Reflections
in State of Israel Today

Citation/©: Bağır, Muhammed Ali, (2016). The Samaritans: The Problem of the Origin and Its Reflection in State of Israel Today , Milel ve Nihal, 13 (2), 101-128.

Abstract: The main subject of our work is the Samaritans. Firstly, it will provide a general information about the principles of faith of this religious community that has been living in the territory of the Palestine for centuries. The major sticking point between the Orthodox Jews and the Samaritans is the debate about the origins of the Samaritans. Their approach of that debate, in terms of their history and resources, will be discussed. Today, the Samaritans live in Luza village (Kiryat Luza) near Nablus, Palestine and in Holon near Tel Aviv, Israel. In the next chapter, their life in Holon will be focused on. The relations with the State of Israel and the Jews, the issue of how the problem of origin effects these relations will be discussed with examples from the today's world.

Key Words: The Samaritans, The Jews, Israel, Holon

* Bu makale, 11-13 Ekim 2016 tarihinde Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü (ORMER) tarafından düzenlenen III. Ortadoğu'da Toplum ve Siyaset Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

** Yard. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı [malibagir@sakarya.edu.tr]

Atıf/©: Bağır, Muhammed Ali, (2016). Samiriler: Köken Sorunu ve Günümüz İsrail Devleti'ndeki Yansımaları, *Milel ve Nihal*, 13 (2), 101-128.

Öz: Çalışmamızın asıl konusu Sâmirîlerdir. İlk olarak, asırlardır Filistin'in Sâmirîye bölgesinde yaşayan bu dinî topluluğun inanç esasları hakkında genel olarak bilgi verilecektir. Sâmirîler ile Ortodoks Yahudiler arasındaki en büyük anlaşmazlık noktası olan Sâmirîlerin kökeni hakkındaki tartışmaya tarafların yaklaşımı, kendi tarih ve kaynakları açısından, ele alınacaktır. Sonraki bölümde, günümüzde Filistin'in Nablus şehri yakınlarındaki Luza köyünde (Kiryat Luza) ve İsrail'in Tel Aviv şehri yakınlarındaki Holon'da yaşamlarını sürdüren Sâmirîlerin Holon'daki yaşamları üzerinde durulacaktır. İsrail devletinin kurulduğu 1948'den günümüze, İsrail devleti ve Yahudilerle olan ilişkiler, bu ilişkilere köken sorununun nasıl etkiye bulunduğu, günümüz dünyasından çeşitli örneklerle irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sâmirîler, Yahudiler, İsrail, Holon

Giriş

Sâmirîler, Filistin'deki Sâmiriye bölgesinde yaşayan, köken olarak kendilerinin İsrailoğulları'nın soyundan olduklarını ve asırlardır bu topraklarda yaşadıklarını iddia eden kadim bir topluluktur. Dinî hayatla ilgili uygulamalarında Yahudilerle büyük benzerlik göstermelerine rağmen özellikle Ortodoks Yahudiler tarafından kadim dönemlerden günümüze hem köken hem de dinî mensubiyet açısından Yahudi olarak kabul edilmemişlerdir. Günümüzde 800 kişiden oluşan bu küçük topluluk, Filistin'in Nablus şehri yakınlarındaki Sâmirîlerin kutsal saydıkları Gerizîm dağının eteklerinde bulunan Luza köyünde ve İsrail'in Tel Aviv şehri yakınlarındaki Holon'da yaşamlarını sürdürmektedirler¹.

Asırlardır Nablus/Filistin topraklarında yaşamlarını devam ettiren Sâmirîlerin karşılaştıkları en önemli sorun kimlik sorunudur.

¹ Reinhard Pummer, *The Samaritans: A Profile*, Michigan/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company (2016), s. 165-166; Benyamim Tsedaka, "Samaritans, History, Statistics", *Encyclopaedia Judaica (EJ)*, Second Edition, Ed. in Chief Fred Skolnik, Executive Ed. Michael Berenbaum, Macmillan Reference, Detroit 2007, Volume XVII, s. 727 (Bu kaynakta, 2005 yılındaki Sâmirî nüfusunun 500 olduğu bilgisi vardır. Günümüz Sâmirîlerinin önde gelen ismi Benyamim Tsedaka ile Eylül 2016 tarihinde yapılan e-mail görüşmesinde bu sayının 800 olduğu bilgisi alınmıştır).

İsrailoğulları'nın soyundan gelen bir halk olduklarını iddia ederler ve kendilerini *Şâmerî* / çoğulu *Şâmerîm* olarak isimlendirirler. Bu ifadeyle, Tanrı'nın İsrailoğulları'na Mûsâ aracılığıyla verdiği inancın gerçek koruyucuları, bu inancı hayatları boyunca koruyup gözetenler ya da muhafaza edenler olduklarını savunurlar. "Yahudî" kelimesini kullanmaktan kaçınırlar. Kendi aralarında, coğrafi bir mekâna aidiyeti belirten "Sâmiriyeli" ya da "Sâmirî" ifadesi yerine "Şâmerî" kelimesini kullanırlar. Etnik olarak, oniki İsrail aşiretinden olan Levi ve Yusuf soylarından geldiklerini, Tanrı'nın Mûsâ'ya verdiği vahye, onu değiştirmeden günümüze kadar bağlı kaldıklarını, dolayısıyla hakiki inancı koruyup gözetenlerin kendileri olduklarını iddia ederler. Günlük hayatlarında hem Arapça hem de İbranice konuşan Sâmirîler, ibadetlerinde antik İbranice alfabesiyle yazılan ve nesilden nesile naklettikleri Sâmirî İbranicesini kullanırlar².

Genel Olarak Sâmirî İnanç Esasları

Sâmirîler, Mûsâ'ya vahyedilmiş inancın hakiki temsilcileri olarak, kendi inanç esaslarının hak olduğunu savunurlar. Ortodoks Yahudi inanç esaslarıyla bazı noktalarda benzerlikleri bulunsa da birçok hususta onlarınkinden farklılık gösterir. Genel olarak bakıldığında tıpkı İslâm'da olduğu gibi Sâmirîlerin de bir amentüsü vardır. Bunlar; (1) Tanrı'nın varlığına, birliğine ve ondan başka bir ilâh olmadığına inanmak; (2) Mûsâ'nın, Tanrı'nın kulu ve peygamberi olduğuna, ondan sonra başka bir peygamber gelmeyeceğine inanmak; (3) Tek ve biricik kutsal kitabın Tevrat (Tora) olduğuna inanmak; (4) Tanrı'nın yeryüzünde kutsal kıldığı mekânın Gerizîm dağı olduğuna inanmak³.

² Mordecai Roshwald, "Marginal Jewish Sects in Israel (II)", *International Journal of Middle East Studies*, Cambridge University Press, Jul., 1973, Vol. IV, No. 3, s. 331; Alan D. Crown, "Redating the Schism between the Judaeans and the Samaritans", *The Jewish Quarterly Review, New Series*, University of Pennsylvania Press, Jul. - Oct., 1991, Vol. LXXXII, No. 1/2, s. 18

³ Sâmirî amentüsü hakkında bilgi veren birçok kaynakta, beş iman esası üzerinde durulmuştur (örneğin, Nuh Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, İstanbul: İz Yayıncılık (2008), s. 112; Roshwald, *Marginal Jewish Sects in Israel (II)*, s. 328; Tae Yeab Yoo, *Reconstructing the Identity of Samaritan Christianity*, PhD Thesis, Claremont Graduate University, Advisor: Chan-Hie Kim, California (1997), s. 64). Ancak, hem Sâmirî inançları hakkında bilgi veren Sâmirîlere ait internet sitelerinde (örneğin <https://www.israelite-samaritans.com/religion/faith/>, 30.09.2016) hem de

Burada, Sâmirî inanç esaslarının Ortodoks Yahudilik'ten farklı olan noktaları üzerinde durmak, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Tek Tanrı'ya inancı esas almaları bakımından benzer bir düşünceye sahip olan Sâmirîler ve Ortodoks Yahudiler'in aralarındaki en önemli farklılık, Sâmirîlerin Mûsâ öncesi peygamberleri kabul edip Mûsâ sonrasında Yahudilikte kabul edilen peygamberleri reddetmeleri hususudur. Tevrat'ta isimleri zikredildiği için Âdem, Şit, Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf ve Harun'un peygamberliklerini kabul ederler. Yahudilerin peygamber olarak kabul ettikleri İlyas, Elişa, İşaya ve Yeremya'yı ise kabul etmezler⁴. Samuel'i büyücü ve bozguncu olarak görürler. En fazla öfkeyi Davud'a karşı duyarlar. Çünkü o, Sâmirî kaynaklara göre, o dönemde yaşayan Sâmirî ileri gelenlerinin tüm uyarılarına rağmen onları dinlememiş, kutsal mekânın, Gerizîm dağının, yerini değiştirmiş ve Kudüs'te kutsal bir mabet inşa etmek üzere gerekli bütün malzemeleri toplamıştır. Süleyman'ı ise putperest olmakla ve Sâmirîlere karşı acımasızca davranmakla suçlarlar⁵.

Sâmirîlerin kutsal kitap anlayışları da, bazı noktalarıyla Ortodoks Yahudilerden farklıdır. Ortodoks Yahudiler, Mûsâ'dan sonra peygamberliğin devam ettiğini ve ondan sonra gelen çeşitli peygamberlerin almış oldukları vahiyleri, Tanah'ı oluşturan eserler arasında kabul ederler. Sâmirîler ise Mûsâ'nın ardından peygamberliğin son bulduğuna inandıkları için Tevrat dışındaki kitapların kutsallığını kabul etmezler. Dolayısıyla Yahudilerin benimsediği Tanah'ı oluşturan Tevrat, Neviîm ve Ketuvîm'den sadece Tevrat'ı kabul edip diğerlerini reddederler⁶. Sâmirîlerin kabul ettikleri Tevrat ile Yahudilerin ellerindeki Tevrat metni birbirlerinden farklıdır ve her iki Tevrat nüshası arasında, yaklaşık olarak altıbine yakın farklılık vardır. Bunların bir kısmı basit farklılıklar olmakla beraber,

Benyamim Tsedaka ile tarafımız arasında yapılan e-mail görüşmesinde, bunların ancak ilk dördünün iman esası olduğu hususunda ısrarla durulduğu görülmüştür.

⁴ Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, s. 114.

⁵ Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, Translated From the Arabic by Abdullah ben Kori, Edited with an Introduction by William Eleazar Barton, Illinois: The Puritan Press (1906), ss. 23-32.

⁶ Mahmut Salihoğlu, "Sâmirîler", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Diyanet Yayınları, Ankara 2009, c. XXXVI, s. 80.

itikâdî olarak farklı iman esaslarının oluşmasına yol açanlar da mevcuttur⁷. Onlara göre Tevrat, Tanrı tarafından Mûsâ'ya Sina Dağı'nda verilmiş ve herhangi bir değişime ve tahrife uğramaksızın günümüze kadar ulaşmıştır. Tevrat'ı קושטה "kuşta", yani "hakikat, gerçeklik, hak" olarak isimlendirirler. "Sahip olduğumuz kitap hakikatin kitabıdır, peygamberlerin tüm yazıları ise menfûr ve murdardır"⁸. Sâmirîlere göre kendi Tevrat'ları mükemmel ve eksiksizdir; Yahudilerin ellerindeki Tevrat ise değiştirilmiştir. Tüm zamanlar için geçerli bir kitap olan Tevrat, asla değiştirilmemiş ve değiştirilemeyecektir. Sâmirîler, ellerinde bulunan Tevrat'ın, bütün cümleleriyle, telaffuzlarıyla ve üslubuyla hakiki ve hatasız olduğunu, altı günde ve diğer tüm mahlûkattan önce yaratıldığını kabul ederler. Ebedi hayata erişmek isteyen kimse onu okumalı ve öğrenmelidir⁹.

İnanç esasları olarak bakıldığında Sâmirîlerle Ortodoks Yahudiler arasındaki en önemli farklılık kutsal mekân anlayışında bulunur. Sâmirîler, Tanrı'nın yeryüzünde kutsal kıldığı mekânın Gerizîm dağı olduğuna inanmayı bir inanç esası olarak benimsemiş, Ortodoks Yahudilik ise yeryüzündeki en kutsal yerin Kudüs olduğunu, her ne kadar bir iman esası olarak görmese de kabul etmiştir. Geleneksel Yahudi anlayışına göre yeryüzünün en kutsal yeri Kudüs, Kudüs'teki en kutsal yerin de Süleyman Mabedi'nin içinde yer

⁷ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, İstanbul: Pınar Yayınları (2002), s. 141; Aralarındaki farklılıklara ilişkin örnekler için bkn. ss. 141-145. Ayrıca, bu farklılıklarla ilgili ayrıntılı örnekler, açıklamalar ve değerlendirmeler için bkn. William E. Barton, *The Samaritan Pentateuch: The Story of A Survival Among the Sects*, Ohio: The Bibliotheca Sacra Company (1903), ss. 29-42; Sâmirî Tevrat'ı ile Yahudilerin ellerindeki Masoretik Tevrat metni arasındaki farklılıkları, her ikisini de İngilizceye tercüme ederek kelime kelime gösteren *The Israelite Samaritan Version of the Torah*, First English Translation Compared with the Masoretic Version, Edited and translated by Benyamim Tsedaka, Michigan/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company (2013) bu konudaki en yetkin kaynakların başında gelir.

⁸ T.H. Gaster, "Samaritans", *Interpreter's Dictionary of the Bible (IDB)*, Ed. George Arthur Buttrick, Abingdon Press, Nashville 1962, Volume IV, s. 193-194; Yoo, *Reconstructing the Identity of Samaritan Christianity*, s. 70.

⁹ Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, s. 13; Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, İstanbul: Anka Yayınları (2001), s. 206.

alan “Kutsalların Kutsalı” odasıdır.¹⁰ Sâmirîlere göre ise İsrailoğulları’nın asırlar boyunca kutsal mekânı Şekem (günümüzdeki adıyla Nablus) yakınlarındaki Gerizîm dağı olmuştur. İsrailoğulları, Kenan topraklarına yerleştikten sonra ikiyüz seksen yıl boyunca kuzey bölgesinde, Şekem yakınlarında bulunan Gerizîm dağına kutsal mekân kabul etmiş, ibadetlerini burada yapmış ve takdimelerini burada sunmuştur. Fakat başkohen ‘Uzzi (M.Ö. XII. y.y.¹¹) döneminde yaşayan Eli isimli bir kohen İsrailoğulları’ndan bir kısmını Gerizîm dağına terk etmeye ve Şilo’ya göçmeye ikna etmiş ve burada yeni bir sunak kurmuştur. İsrailoğulları’nın bir kısmı oraya gidip dua etmeye ve kurban ibadetlerini yerine orada getirmeye başladı. İsrailoğulları’nın ilahi emirlere karşı isyan etmesinden ve aralarına ayrılık girmesinden dolayı Tanrı, Gerizîm dağında bulunan kutsal Toplanma Çadırı’nı (*Buluşma Çadırı, Mişkan*) başkohen ‘Uzzi zamanında ortadan kaldırdı, onlardan gizledi. Eli, Gerizîm dağındaki hakiki Toplanma Çadırı’nın ortadan kaldırıldığını öğrendiği zaman nüfuzunu daha da artırdı. Kendisinin, Şilo’da inşa ettiği Toplanma Çadırı’nın antik dönemlerdeki olduğunu ileri sürdü. Yusuf ve Levi aşiretleri ile başkohen ‘Uzzi’nin hizmetinde kalanlar hariç İsrailoğulları’nın ekserisi Eli’yi izledi ve onun Şilo’da inşa ettiği Toplanma Çadırı’na gitmeye başladı. İşte Sâmirîlere göre o günlerden günümüze kadar, kendileri İsrailoğulları’nın geri kalanlarından ayrılmışlar ve tarih boyunca hep Gerizîm dağına kutsallığını savunmuşlardır.¹² Sâmirîlere göre Âdem ve Nuh sunaklarını burada kurmuş, İbrahim oğlu İshak’ı burada kurban etmiştir. Ayrıca, Tekvin 28/10-22’de anlatılan Yakup’un başının altına bir taş alıp uyuduğu, uyanınca başının altına koyduğu taşı anıt olarak dikip, oraya Beytel (Tanrı’nın evi) adını verdiği yerin Gerizîm dağında olduğunu sa-

¹⁰ Yusuf Besalel, “Yeruşalayim”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın Yayın A.Ş., İstanbul 2002, c. III, s. 782.

¹¹ Başlangıçtan Günümüze Sâmirî Kohenler Listesine göre (Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, s. 211), başkohen ‘Uzzi, Kenan topraklarına girdikten sonra 260-285 yılları arasında görev yapmış ve 280 yıllarında da kohen Eli ihtilafı vukuu bulmuştur. Başkohen Yair ise 489-508 yılları arasında başkohenlik yaparken kral Süleyman, Kudüs’te kutsal mabedi inşa etmiştir. Süleyman mabedinin M.Ö. 960 yıllarında inşa edildiği kabul edilirse bu durumda başkohen ‘Uzzi dönemindeki ihtilaf M.Ö. 1170 yıllarında gerçekleşmiş olmalıdır.

¹² Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, ss. 14-20.

vunurlar. Tanrı'nın Musa ile Gerizîm dağında konuştuğuna inanırlar. Sâmirîlere göre seçilmiş kutsal mekan olan Gerizîm dağının yılda iki defa ziyaret edilmesi farzdır¹³.

Yahudiler ise, Sâmirîlerin yukarıda açıkladığımız görüşlerini reddederler. Onlara göre, İsrailoğulları Yeşu döneminde kutsal topraklara girdikten sonra, Eriha nehrinin doğusundaki "taşlarla çevrili avlu" anlamına gelen Gilgal'da konakladılar¹⁴. Yeşu, muhtemelen, kutsal topraklara girdikten sonra Toplanma Çadırı'nı ilk olarak buraya kurdu. İsrailoğulları Yeşu önderliğinde Ürdün'ü geçip ilk yerleştikleri bu yere Ürdün'den hatıra olarak getirdikleri oniki taşı dikerek orada kutsal bir mekân oluşturmuş, Ahid Sandığı'nı da oraya kurdukları Toplanma Çadırı'na yerleştirmiştiler. Hâkimler döneminde ise Gilgal yerine Şilo ön plana çıkmış ve Şilo'da eski bir Kenan tapınağının üzerine kutsal mabed olarak Toplanma Çadırı kurulmuştur. Ahid Sandığı, kohen Eli'nin himayesinde Şilo'ya getirilerek Toplanma Çadırı'nda muhafaza edilmiştir. Takriben M.Ö.1100 yılında Filistîler tarafından Şilo'da bulunan Toplanma Çadırı'nın işgaline kadar burası muhafaza edilmiştir. Buranın işgaliyle beraber Ahid Sandığı ve beraberindeki Musa'dan kalan kutsal emanetler Filistîler'in eline geçmiş ve Toplanma Çadırı imha edilmiştir. Filistîler Ahid Sandığı'nı ele geçirince onu bir müddet kendi mabetlerinde tutmak istemişler ancak başlarına gelen belalar yüzünden İsrailoğulları'na geri göndermişlerdir¹⁵. Kudüs'ün kutsallığı, Davud'un orayı almasıyla ortaya çıkmıştır. Davud, Kudüs yakınlarındaki Hebron (el-Halil)'da yedi buçuk yıl krallık yapar. Ardından Kudüs üzerine yürür, Siyon kalesini ele geçirir ve buraya

¹³ James Alan Montgomery, *The Samaritans: The Earliest Jewish Sect*, Philadelphia: The John C. Winston Co. (1907), ss. 235-238. Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, s.s. 115-117; Jacob Son of Aaron, *Mount Gerizîm the One True Sanctuary*, Translated From the Arabic by Professor Abdullah ben Kori, Edited by William E. Barton, Illinois: The Puritan Press (1907), ss. 8-21.

¹⁴ Yeşu 4/19-22: "Halk Şeria İrmağı'nı birinci ayın onuncu günü geçip Gilgal'da, Eriha'nın doğu sınırında konakladı. Yeşu ırmaktan alınan on iki taşı Gilgal'a dikti. Sonra İsrail halkına şöyle dedi: "Çocuklarınız bir gün size, 'Bu taşların anlamı nedir?' diye soracak olurlarsa, onlara, 'İsrail halkı Şeria İrmağı'nın kurumuş yatağından geçti' diyeceksiniz."

¹⁵ Lütfi Kaçan, *Kitab-ı Mukaddes ve İslâm Geleneğinde Ahid Sandığı*, İstanbul: Ataç Yayınları (2004), ss. 23-24; Ahmet Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, İstanbul: Ensar Neşriyat (2005), ss. 107-113.

adını verip İsrailoğulları'nın başkenti yapar. Filistîlerin geri gönderdiği ve Hebron'da bulunan Ahid Sandığı'nı Kudüs'e getirtip ona kutsal bir mekân/mabed yapmak ister. Ancak bunu, geleneksel öğretiyeye göre çok kan döktüğü için Davud gerçekleştiremez, oğlu Süleyman gerçekleştirir. Mabed, Moriya Tepesi üzerine Davud'un Yebusî Aravna'dan satın aldığı harman yerine yapılır¹⁶. Buna göre Ortodoks Yahudi anlayışında İsrailoğulları'nın kutsal topraklara girdikten sonra kutsal mekân olarak, Gilgal ve Şilo'dan sonra Kudüs öne çıkmış, Süleyman Mabedi'nin yapımıyla da bundan böyle burası en kutsal mekân olarak telakki edilmiştir. Dolayısıyla, geleneksel Yahudilikte Gerizîm dağına Gilgal, Şilo ve Kudüs gibi herhangi bir kutsallık atfedilmez.

Sâmirî amentüsünde yer almayan, ancak inanç sistemi arasında önemli bir yer tutması açısından incelenmeye değer bir başka husus da Sâmirîlerdeki mesih inancıdır. Sâmirîlere göre Tanrı, İsrailoğulları'na Tevrat ve çeşitli mucizeleri vererek ilâhi lütfunu Musa ile bahşetmiştir. Bu dönem *Eyyâmu'r-Rızâ / Ra'ûta* olarak isimlendirilir ve başkohen 'Uzzi'nin zamanına kadar devam eder. 'Uzzi'nin görev yaptığı sırada başkohenliğe göz diken Eli, etrafında oluşturduğu güçlü cemaatiyle Şilo'ya göç etmiş ve orada düzmece bir silsile ile ayrı bir kohenlik ve ayrı bir mezbah ihdas etmişti. Bu ayrılık hareketinden sonra Gerizîm dağında bulunan Toplanma Çadırı gizlenmiş, Tanrı'nın İsrailoğulları üzerindeki lütfu da sona ermişti. Bu dönem sonrası "Fanûta", yani Tanrı'nın lütfunun İsrailoğulları'ndan kalktığı dönem olarak isimlendirilir. Fanûta döneminde İsrailoğulları'nın yaşadığı bütün acı ve sıkıntıların kaynağı Tanrı'nın lütfunun eksikliğindendir. İşte Sâmirîlerin beklediği mesih, "Taheb", bir gün gelecek, Tanrı'nın bu lütfunu geri getirecek ve onlara eski ihtişamını tekrar kazandıracaktır¹⁷. Taheb kelimesi, iyileştiren, onaran, iade eden, geri döndüren anlamlarına gelir. Ortodoks Yahudilikteki kutsal yağla yağlanmış, takdis edilmiş kurtarıcı Mesih figüründen daha çok ahir zamanda gelecek bir rehber, yol

¹⁶ Ömer Faruk Harman, "Kudüs", *DİA*, Diyanet Yayınları, Ankara 2002, c. XXVI, s. 325; Besalel, "Yeruşalayim", *Yahudilik Ansiklopedisi*, c. III, s. 782.

¹⁷ Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, s. 119; Gaster, "Samaritans", *IDB*, Volume IV, s. 194.

gösterici hüviyetindedir¹⁸. Taheb'in iki yorumu vardır. İlki, İsrailoğulları aşiretlerinin, kendi inandıkları Tevrat'ı bırakıp Sâmirîlerin doğru kabul ettikleri Tevrat'a geri dönmeleridir. İkincisi ise Tesniye 18/15¹⁹ ve 18/18²⁰'de bildirildiğine göre Musa gibi bir peygamber, düzelten, onaran, sağaltan birinin, yani Taheb'in gelecek olmasıdır. O, Musa'nın âsâsını taşıyacak ve çeşitli mucizeler gösterecektir²¹. Gerizîm dağının yanında bulunan mağarada, 'Uzzi döneminde Tanrı tarafından ortadan kaldırılan kutsal Toplanma Çadırı'nı keşfedecektir. Ayrıca, Ahid Sandığı, iki tarafında bulunan kerubîm, sunak ve diğer kutsal emanetlerin tamamını ortaya çıkaracak ve bunları Toplanma Çadırı'ndaki doğru yerlerine yerleştirecektir. Ardından da Gerizîm dağında Tanrı'ya kurbanlar sunulacaktır²². Sâmirî kaynaklara göre, Yusuf'un soyundan gelecek olan Taheb, hem bir peygamber hem de bir kral olacaktır. Ancak, o, Yahudilerin inandığı gibi Davud'un soyundan gelmeyecektir. Şekem'de, Gerizîm dağında kurduğu krallıkla tüm dünyayı yönetecektir. İnsanlara peygamberliğini tebliğ edecek, onlar da bunu kabul edecektir. Taheb de onları takdis edecektir²³. Ne zaman geleceği tam olarak bilinmeyen²⁴ Taheb'in yüzon yıl yaşayacağına ve öldükten sonra Gerizîm dağında medfun Yusuf'un yanına defnedileceğine inanılır.

¹⁸ Pummer, *The Samaritans: A Profile*, s. 293.

¹⁹ Tesniye 18/15: "Tanrın, arandan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak senin için. Onu dinleyin"

²⁰ Tesniye 18/18: "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber belirleyeceğim, Sözlerim'i onun ağzına yerleştireceğim ve [bu peygamber] kendisine emrettiğim her şeyi onlara konuşacak".

²¹ Musa'nın âsâsı, kudret helvası (menn) ve Ahid Sandığı'nın iki tarafında bulunan iki kerubîmi göstermesi Taheb için öngörülen üç temel mucizedir. Bunlara bir de altından yapılmış menora (yedi kollu şamdan) da eklenmiştir (*The Israelite Samaritan Version of the Torah*, Edited by Benyamim Tsedaka, s. 450).

²² Montgomery, *The Samaritans: The Earliest Jewish Sect*, s. 248; A. Cowley, "The Samaritan Doctrine of the Messiah", *The Expositor*, 1895, Fifth Series Volume 1.3, ss. 162-163.

²³ Jacob Son of Aaron, *The Messianic Hope of the Samaritans*, Translated From the Arabic by Abdullah ben Kori, Edited with an Introduction by William Eleazar Barton, Reprinted From the Open Court, (1907), ss. 27-31.

²⁴ Konuyla ilgili eserlerde Taheb'in ne zaman geleceğinin bilinmediği söylenmektedir. Bu konuda bilgi veren Montgomery, 1808 yılında yazılan bir mektuba göre Sâmirîlerin, 1858 yılında Taheb'in geleceğine inandıklarını aktarmaktadır (Montgomery, *The Samaritans: The Earliest Jewish Sect*, s. 243). Ayrıca, 1850 ve 1855 yıllarında birkaç ay Nablus'ta Sâmirîlerle beraber yaşayan ve çeşitli notlar aktaran

Sâmirî toplumu arasında yapılan bazı çalışmalarda Sâmirîlerin Taheb konusuyla ilgili bilgi vermekten ve bu konuda konuşmaktan kaçındıkları gözlenmiştir²⁵.

Ahiret hayatının varlığına, herkesin hesap vereceğine, bu hesabın sonucuna göre mükâfat ya da ceza alacağına inanmak, Şabat gününün kutsallığını yerine getirmek, fısıh bayramında kurban kesmek, eti süt ürünleriyle beraber yememek gibi bir takım emir ve yasaklara uymak temel inançlar arasında sayılsa da -özellikle günümüz Sâmirîlerine göre- bunlar amentüde yer almaz.

Tarihleri -Köken Problemi-

Sâmirîlerle Ortodoks Yahudiler arasındaki en büyük sorun, Sâmirîlerin antik İsrailoğulları'nı oluşturan oniki aşiretin neslinden gelip gelmedikleri, dolayısıyla etnik olarak İsrail soyuna olan aidiyetlerine dair tartışmalardır. Bu aidiyet tartışması, günümüzde İsrail devleti sınırları içinde ve dışında yaşayan Sâmirîlerin günlük hayatlarını da etkilemekte, hem dinî hem de hukuksal olarak toplum ve devletle olan ilişkilerinde birtakım sorunların temel çıkış noktasını teşkil etmektedir. Bu bölümde, öncelikle Sâmirî daha sonra da Ortodoks Yahudi bakış açısına göre Sâmirîlerin etnik ve dinî bir grup olarak ortaya çıkışları irdelenecektir. Ardında da İsrail'deki mevcut durumları hakkında güncel bir değerlendirme yapılacaktır.

(i) Sâmirî Görüşü

Sâmirîler, kendilerinin antik İsrailoğulları'nın soyundan geldiklerini iddia ederler. Sıradan bir Sâmirînin Efrayim ve Menasse yoluyla

John Mills, Taheb'in Sâmirî otoritelere göre miladi 1910 yılında geleceğine inanıldığını, Sâmirî bir kohen olan Amram'ı kaynak göstererek ileri sürer (John Mills, *Three Months' Residence at Nablus and an Account of The Modern Samaritans*, London: John Murray (1864), s. 218).

²⁵ Bunun bir örneğini Reinhard Pummer zikretmektedir. Sean Ireton isimli bir araştırmacı, mastır çalışması için İsrail ve Filistin'deki Sâmirîlerle 2003 yılında iki hafta geçirdiğini ve bu süre boyunca Taheb konusuyla ilgili sorularına hiç kimenin cevap vermediğini belirtmektedir (Pummer, *The Samaritans: A Profile*, s. 293). Sean Ireton'dan yaklaşık yüz elli yıl önce bölgede birkaç ay kalan John Mills de Taheb'in gelmesinden önce yaşanacaklara dair sorusuna Sâmirîler tarafından cevap verilmediğini belirtmektedir (Mills, *Three Months' Residence at Nablus*, s. 218).

babaları Yusuf'un soyuna, kohenlerinin ise Harun yoluyla Levi soyuna dayandıklarını iddia ederler²⁶. Yahudilerin ise doğru yoldan sapan bir topluluk olduğunu savunurlar. Onlar hakkında, "İsrailin gerçekten sapan oğulları", "isyancılar", "kâfirler" ve "dalâlet ehli" gibi tanımlamalarda bulunurlar²⁷. Ortaçağlardan günümüze kadar yazılmış bütün Sâmirî tarih kitaplarına göre Sâmirîlerle Yahudiler arasındaki ayrılık kohen Eli zamanında yaşanmıştır. Bu ayrılık şöyle gerçekleşmiştir:

İsrailoğulları, Yeşu önderliğinde kutsal topraklara (Filistin) girmiştir. Yeşu, İsrailoğulları'nın çöl hayatı boyunca bütün dinî faaliyetlerinin yönlendirdiği ve başta kurban olmak üzere bütün ibadetlerini yerine getirdikleri Toplanma Çadırı'nı, çöl hayatı bitip kutsal topraklara girdikten altı yıl sonra, Musa'ya verilen ilâhi hükümlere göre ilk defa Gerizîm dağına inşa etmiş ve Ahid Sandığı'nı da buraya koymuştur. Onlar arasındaki en yüksek rütbeli din adamı (başkohen) Harun'un oğlu Eleazar, Şekem yakınlarındaki Gerizîm dağında oturmayı seçmiştir. Bu dağıda bulunan Toplanma Çadırı, kutsal mabed olarak yaklaşık 280 yıl boyunca tüm İsrailoğulları'nın ibadet merkezini oluşturmuştur²⁸. Başkohenler Eleazar, Finhas, Abişa, Şaşay, Bahki ve 'Uzzi dönemlerinde bu mabed Gerizîm dağındaydı ve Filistin topraklarının farklı bölgelerinde oturan tüm İsrailoğulları ibadet için Gerizîm dağına gelip kurbanlarını burada sunuyorlardı. Başkohen 'Uzzi döneminde, Eli isminde yakmalık sunuları taş sunakta sunmakla görevli bir kohen vardı. Gelirlerin kontrolü onun denetimindeydi ve Levili soyundan gelen kohenler üzerinde de yetki sahibiydi. Başkohen 'Uzzi yirmi üç, Eli ise altmış yaşındaydı. Eli, kendi denetimi altında olan gelirlerin oldukça fazla olmasından dolayı zamanla zenginleşti. Başkohenin yaşının küçük olmasından dolayı onun yerine geçmeye çalıştı²⁹ ve yandaşlarını başkohene karşı ayarttı. Görevini tam olarak yerine getirmemesinden dolayı Eli, başkohen 'Uzzi tarafından görevinden azledilince

²⁶ Monika Schreiber, *The Comfort of Kin : Samaritan Community, Kinship, and Marriage*, Leiden: Brill (2014), ss. 29-31.

²⁷ Pummer, *The Samaritans: A Profile*, s. 9.

²⁸ Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, s. 13-14.

²⁹ Aslında 'Uzzi ve Eli kuzenlerdi. 'Uzzi, Harun'un hem ilk evladı olması hem de Tanrı tarafından soyunun kutsanması (Sayılar 25/10-13) dolayısıyla başkohenlik hakkına sahip olan Eleazar'ın soyundan; Eli ise Eleazar'ın kendisinden yaşça küçük kardeşi İtamar'ın soyundan geliyordu. Dolayısıyla, başkohenlik hakkı 'Uzzi'ye aitti.

başkaldırdı. Yahuda ve Bünyamin aşiretleri Eli'nin, Yusuf aşireti ise 'Uzzi'nin yanında oldu. Bu yüzden Eli onların yaşadıkları yere göç etti ve Şilo'da yaşadı. Eli, yanında kutsal yasaya, Tevrat'a ait yazıların birçok nüshasını da almıştı. O, bu yazılar için Toplanma Çadırı'nda bulunan Ahid Sandığı'nın bir benzerini yaptı. Onu altınla kapladı ve Toplanma Çadırı'nda olduğu gibi etrafında kerubimlerin bulunduğu bir kapak yaptı. Bunun Ahid Sandığı olduğunu, onu Tanrı'nın ilâhi yardımıyla bulduğunu iddia ederek Şilo'da etrafında büyük bir kalabalık topladı ve ardından da orada Toplanma Çadırı ve sunak inşa etti. İsrailoğulları'nın Tanrı'nın emirlerine karşı gelmesinden ve aralarına ayrılık girmesinden dolayı Tanrı, Gerizîm dağında bulunan kutsal Toplanma Çadırı'nı başkohen 'Uzzi döneminde ortadan kaldırdı. Şilo'da bulunan Eli, Toplanma Çadırı'nın ortadan kaldırıldığını öğrendiğinde nüfuzunu daha da artırdı. Kendi inşa ettiğinin, antik dönemlerdeki Toplanma Çadırı olduğunu ileri sürdü. Yusuf boyu, başkohen 'Uzzi'nin hizmetinde kalanlar ve Levi boyunun bir kısmı hariç İsrailoğulları'nın ekserisi onu izlemeye ve onun inşa ettiği Toplanma Çadırı'na gitmeye başladı. Buna göre, Eli döneminde İsrailoğulları üç fırkaya ayrıldı: Başkohen 'Uzzi'nin yolundan gidenler (Şâmerîm), Eli'yi takip edenler ve aralarına katılan yabancıların (gentile) paganist kurallarını ve geleneklerini izleyenler³⁰.

İşte Sâmirîlere göre kendilerinin İsrailoğulları'ndan ayrılmalari kohen Eli zamanında gerçekleşmiş ve böylelikle *Eyyâmu'r-Rızâ / Ra'ûta* dönemi bitip *Fanûta* dönemi başlamıştır. Bu dönem ilerde Tahab'in gelişiyile sona erecektir.

Sâmirîlere göre Eli zamanında iki mabed ve başkohenlik oluşmuştur: İlki ve asıl olanı Gerizîm dağında başkohen 'Uzzi yönetimindedir, diğeri ise Şilo'da Eli yönetimindedir. İsyan ve ayrılıktan dolayı Tanrı, Gerizîm dağında bulunan asıl mabedi, yani Toplanma Çadırı'nı ortadan kaldırınca Şilo'da bulunan Eli ve orada ihdas ettiği mabed önplana çıkmış ve İsrailoğulları'nın ekserisi oraya gitmeye başlamıştır. Bu durum, Eli'den sonra onun makamına geçen Samuel döneminde de devam etmiştir. Samuel, İsrailoğulları'nın isteğiyle onlara Bünyamin aşiretinden Saul'ü kralları olarak atamıştır. Saul, Şilo'da Eli'nin kurduğu ve Samuel'in devam ettirdiği Toplanma Çadırı ve etrafında oluşan inanca saygı göstermedikleri için

³⁰ Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, ss. 15-20.

Yusuf aşiretine karşı savaş açtı. Şekem şehrine girdi, Gerizîm dağında ortadan kaldırılan Toplanma Çadırı'ndan geriye kalanları ve sunağı yıktı, 'Uzzi'nin oğlu başkohen Şaşay'ı ve birçok Sâmirîyi öldürdü, geriye kalanları da oradan uzaklaştırdı. Gerizîm dağına Sâmirîlerden geriye kalanları yıllar boyunca yaklaştırmadı. Saul'den sonra Davud onların hükümdarı oldu. Yevus (Yeruşalem-Kudüs) şehrini zapt etti ve krallık merkezini oraya kurdu. Davud, Eli'nin Şilo'da yaptığı Ahit Sandığı'nı Kudüs'e götürdü ve orada Ahit Sandığı için büyük bir mabed yapmaya karar verdi. Aralarının iyi olduğu Sâmirî başkoheni Yaire, Tevrat emirlerine göre bu mabedi Gerizîm dağına kurması gerektiğini ona bildirdi. Bu yüzden Davud, gerekli hazırlıkları yapmasına rağmen mabedi Kudüs'e yapmaktan kaçındı ve oğlu Süleyman, mabedi Kudüs'e inşa etti³¹.

Sâmirîlerin İsrailoğulları'ndan ayrılışlarının anlatıldığı bu görüşe göre, Sâmirîler Musa'ya verilen Tevrat inanışını sadece kendilerinin devam ettirdiklerini ve hakiki İsrailî'nin kendileri olduğunu savunurlar. Doğru yoldan asırlardır sapmadıklarını ve Gerizîm dağına sahip çıkarak buradan ayrılmadıklarını belirtirler. Bu yüzden, bir mekân tanımlamasına atıfla kullanılan Şomronîm/Sâmirîler ya da Sâmirîyeliler sıfatını kullanmaktan kaçınıp "kendilerini muhafaza eden, koruyan" anlamına gelen "Şâmerî/Şâmerîm" olarak isimlendirmişlerdir. Bununla, Tanrı'nın İsrailoğulları'na Musa aracılığıyla verdiği hak inancın gerçek koruyucularının, bu inancı hayatları boyunca koruyup gözetenlerin ya da muhafaza edenlerin sadece kendileri olduklarını savunurlar.

(ii) Yahudi Görüşü

Kendilerini gerçek İsrailî olarak gören Sâmirîlerin bu görüşü, Ortodoks Yahudiler tarafından antik dönemlerden günümüze kadar kesin bir dille reddedilmiştir. Geleneksel Yahudi inancına göre Sâmirîlerin ortaya çıkışı tamamen farklı bir süreçte olmuştur. Süleyman'ın ölümünden sonra krallık Kuzey İsrail ve Güney Yahuda olmak üzere ikiye ayrılır. Güney Yahuda devleti, Yahuda ve Bünyamin aşiretlerinden, Kuzey İsrail krallığı ise geriye kalan on

³¹ Jacob Son of Aaron, *The History and Religion of the Samaritans*, s.s. 21-30; Wayne A. Brindle, *The Origin and History of The Samaritans*, *Grace Theological Journal*, 1984, Volume V.I., ss. 47-52; Sâmirî kroniği *Sepher Ha-Yamûm*'den kendi kökenlerini açıklamaları hakkında bkn. Yeab Yoo, *Reconstructing the Identity of Samaritan Christianity*, ss. 30-36; Bu ayrılışın çeşitli Sâmirî kaynaklardan anlatımı için bkn. Magnar Kartveit, *The Origin of the Samaritans*, Leiden: Brill (2009), ss. 22-43.

aşiretten oluşuyordu. Kuzey İsrail kralı Yeroboam, halkını Kudüs'ün manevi etkisinden kurtarmak ve Süleyman Mabedi'ni ziyaret etmelerini engellemek için Dan ve Beyt-El'de iki mabed inşa eder. Daha sonra kral olan Omri, iki talant gümüşe satın aldığı Şekem yakınındaki dağın eteğinde bir şehir kurar³² ve burayı, yani Şomron (Sâmirîye) kentini krallığının merkezi yapar³³.

Dolayısıyla, Güney Yahuda ülkesinde yaşayanlar, Kuzey İsrail'in başkenti olan Sâmirîye kentinde yaşayan ve İsrailoğulları soyundan gelen bu insanları, Şomron'da yaşayan halk, yani *Şomronîm* olarak adlandırdılar. Tanah'ta sadece bir yerde³⁴ kullanılan Şomronîm (Sâmirîler) kelimesiyle Sâmirîye kentinde yaşayan Kuzey İsrail krallığı halkını oluşturan ve İsrailoğulları soyundan gelen on aşiretten biri/birkaçı kastedilir. Yahudilerin bu halkı isimlendirmede kullandıkları Şomronîm kelimesinin kökeni budur.

Ancak, Yahudi geleneğinde her ne kadar bu halk Şomronîm olarak adlandırılrsa da daha çok karışık soylu, tam Yahudi olmayan anlamında Kutîm (Kuta şehriden gelenler, ya da karışık soylu, tam Yahudi olmayanlar), aslan korkusu yüzünden din değiştirenler ya da heretikler olarak görülmüştür³⁵. Özellikle Ortodoks Yahudiler arasında görülen, Sâmirîlerin kökeni hakkındaki bu geleneksel görüşün temeli, Tanah'ta onların ortaya çıkışları hakkında bilgi verilen II. Krallar 17/5-6 ve 17/24-41'de anlatılanlara dayanır. Buna göre, Asur Kralı II. Sargon, M.Ö. 722 yılında Kuzey İsrail Krallığını yıkar ve burada yaşayan İsrailoğulları'nın on aşiretini Asur ülkesindeki diğer şehirlere sürgüne gönderir. Oralarda yaşayan Asur halkların-

³² I. Krallar 16/23-24: "Yahuda Kralı Asa'nın krallığının otuz birinci yılında Omri İsrail Kralı oldu ve altı yıl Tirs'a'da olmak üzere toplam on iki yıl krallık yaptı. Omri, Şemer adlı birinden Sâmirîye Tepesi'ni iki talant gümüşe satın alıp üstüne bir kent yaptırdı. Tepenin eski sahibi Şemer'in adından dolayı kente Sâmirîye (Şomron) adını verdi".

³³ Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Üniversal Yayıncılık (2000), ss. 43-44.

³⁴ II. Krallar 17/29: "Gelgelelim Sâmirîye kentlerine yerleşen her ulus kendi ilahlarını yaptı. Sâmirîyeliler'in (yani, kente sonradan yerleşenler gelmeden önce bölgede daha önceden yaşayanlar, Şomronîm) yapmış olduğu tapınma yerlerindeki yapılara bu ilahları koydular".

³⁵ Örneğin, Babil Talmudu'nda Sâmirîler, "Kutahılar, aslan korkusu yüzünden din değiştiren kimselerdir" şeklinde tanımlanır (*The Babylonian Talmud*, Ed. Rabbi Isidore Epstein, London: The Soncino Press (1978), Kiddushin 75b).

dan bir kısmını da Sâmirîye kentine iskân ettirir. Dolayısıyla, burada anlatılanlara göre geleneksel Yahudi görüşünde günümüz Yahudilerinin sadece Güney Yahuda devletinde yaşayan Yahuda ve Bünyamin aşiretlerinin soyundan geldikleri, diğer on aşiretin ise kaybolduğu ya da tarih sahnesinden silindiği kabul edilir. II. Sargon'un yazdırdığı bir kitabede Kuzey İsrail krallığına ait toprakları aldığı ve 27.290 İsrailliyi bu topraklardan sürdüğü kaydedilmektedir. Asur bölgesine sürülen bu on aşiret, içine girdikleri toplumla karışarak kaybolmuşlardır. Ancak, Yahudi geleneğine göre Asur'a sürülenlerden çok az bir kısmı yüz elli yıl sonra Güney Yahuda'ya katılmıştır³⁶. Tanah'a göre bölgeye yerleşen Asurlular, kendi ilahlarına tapınırlarken aslanların saldırısına uğramışlar; bunun üzerine Asur kralı bölgeden sürülen on aşiretten bir din adamını Sâmirîye bölgesine geri göndermiş ve bu bölgeye yerleşmiş olan Asur kökenlilere İsrailoğulları'nın inandıkları Rabbe nasıl ibadet edeceklerini onlara öğretmeye başlamıştır. Ancak onlar kendi ilahlarını bırakmadan bir yandan İsrailin Tanrısına bir yandan da kendi ilahlarına tapınmaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla, Şomron şehrinin bu yeni halkı hem Yahudilik inancını hem de Asur kentlerinden getirdikleri yerel tanrılara olan inançlarını devam ettirmişler ve bu yüzden Yahudi tarihi boyunca Kutîm olarak adlandırılıp hiçbir zaman gerçek Yahudi olarak kabul edilmemişlerdir³⁷.

Yahudi geleneğinde Sâmirîlerle ilgili kutsal kitap anlatımının olduğu ikinci önemli kaynak Ezra kitabıdır. M.Ö. 587 yılında Babil kralı Nebukadnazzar tarafından Kudüs yerle bir edilmiştir. Süleyman Mabedi yıkılmış, kutsal mabedin eşyaları Babil'e götürülmüş, mabette bulunan kutsal sandık bir görüşe göre parçalanmıştır. Bu olaylar sonrasında, Kuzey İsrail krallığının M.Ö. 722'deki yıkılışından sonra geride kalan Yahuda ve Bünyamin kabilelerinden oluşan Güney Yahuda krallığı sona ermiş, halkı da Babil'e sürgün edilmiştir. Bu Babil sürgünü, M.Ö. 539 yılında Pers kralı Koreş'in Babillileri mağlup etmesinin ardından, sürgünden dönenlerin bölgede bulunan yabancılarla ilişkileri konusu, Ezra kitabının başlangıcından

³⁶ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 47.

³⁷ Arslantaş, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, s.s. 26-27; Schreiber, *The Comfort of Kin*, s.s. 34-36; Yusuf Besalel, "Samiriler", *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın Yayın A.Ş., İstanbul 2002, c. III, s. 560.

Nehemya kitabının sonuna kadar işlenir. Ezra ve Nehemya'nın, sürgün dönüşü mabedin ve şehrin yapımında yardımlarını kabul etmedikleri ve dışladıkları grupların başında Sâmîrîler gelmektedir³⁸. Bu durum Ezra 4/1-5'de dile getirilmiştir. Buna göre sürgünden dönenler, mabedin yapımında Sâmîrîleri bu işe dâhil etmemişlerdir. Bunun sebebinin Sâmîrîlerin gerçek İsrail'in kendileri olduğuna dair iddialarını reddetmek olduğu söylenebilir. Sâmîrîler, İsrail'in soyundan geldiklerini ve İsrail'in Tanrısına ibadet ettiklerini söylemelerine rağmen, Ezra onları yabancılar olarak nitelendirmiş ve Sâmîrîler başta olmak üzere, yabancılar karşı en sert tedbirleri almıştır. Örneğin, yabancılarla yapılan karışık evlilikleri yasaklamış, daha önce evlenmiş olanların da ayrılmalarını istemiştir. Ayrıca, Sâmîrîlerle dini bağları da kesmek için Tevrat'ın İbrani yazı karakterini değiştirmiş, yeni Tevrat'ı Asur yazı stiline göre yazmıştır. Ezra'nın, bütün Sâmîrîleri aforoz ettiği de nakledilmektedir³⁹.

Yahudilerin, Tanah'a dayalı olarak ileri sürdükleri görüşlerinin bir değerlendirmesini yaptığımızda, M.Ö. 722'deki Asur işgaliyle Kuzey İsrail krallığında yaşayan İsrailoğulları'nın on aşiretinin tamamının Asur topraklarına gidip gitmediğini ya da Asur kayıtlarında geçen sürgüne gönderilen 27.290 kişinin Kuzey İsrail topraklarında yaşayan nüfusun ne kadarına tekabül ettiğini belirlemenin şu an için mümkün görünmediğini söyleyebiliriz. Ayrıca, Asur kralının kendi topraklarından getirdiği Asur kökenlilerin sayısı, bunların Kuzey İsrail topraklarındaki -şayet geride kalan varsayılır nüfusuna oranı da tam olarak belirlenemeyen hususlardandır. Açık olan bir nokta varsa o da kuzeydeki Sâmîrîye bölgesinde hem İsrailin on aşiretinden geriye kalanlardan hem de Asurdan gelen Asurilerden oluşan karışık bir topluluğun var olduğudur. Bu belirsizlik, belki diğer sözlü ya da yazılı tarihsel, arkeolojik ya da diğer bilimsel kaynakların keşfedilmesi sayesinde daha doğru bir şekilde ortadan kaldırılabilir.

Günümüzde İsrail'deki Sâmîrîlerin Durumu

I. Dünya Savaşı sonunda Filistin topraklarını ele geçiren İngiltere, bölgedeki otuz yıllık iktidarının ardından (1918-1948), 14-15 Mayıs 1948 gece yarısı itibarıyla manda yönetimini sona erdireceğini ve 15

³⁸ Ali Osman Kurt, *Erken Dönem Yahudi Tarihi: Yahudiliğin Mimarı Ezra*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık (2007), ss. 32-40.

³⁹ Kurt, *Erken Dönem Yahudi Tarihi*, ss. 129-133.

Mayıs 1948 tarihinde bölgeden çekileceğini önceden bildirmiştir. 14 Mayıs 1948 Cuma günü öğleden sonra Tel-Aviv Müzesi'nde toplanan David ben Gurion liderliğindeki Yahudi Milli Konseyi, İngiliz yönetiminin resmi olarak sona ermesinden birkaç saat önce yayınladığı bir bildiriyle İsrail devletinin kurulduğunu ilân etti⁴⁰.

Bu bildiriye imza atan otuzyedi kişiden biri de Yitzhak Ben-Zvi (1884-1963)'dir. Ben-Zvi, Yahudi tarihi, Filistin topraklarındaki Yahudi ve Yahudi olmayan toplumlar ve özellikle Sâmirîler hakkında birçok eser yazan bir tarihçi ve İsrailli siyasetçidir⁴¹. 1952-1963 yılları arasında İsrail devletinin ikinci Cumhurbaşkanı olarak da görev yapan Ben-Zvi'nin kişisel gayretleri neticesinde Sâmirîler, yeni kurulan bu devlette bazı haklara kavuşur. Örneğin, İsrail hükümeti 1949 yılında, Ürdün yönetimindeki Nablus'ta yaşayan Sâmirîlerin, İsrail'e göç etmeleri durumunda herhangi bir Arap ülkesinden İsrail topraklarına göç eden Yahudilerle aynı haklara sahip olacaklarını bildiren bir karar almıştır. Bunun anlamı, 1950'de İsrail parlamentosuna kabul edilen dünyadaki tüm Yahudilere ve eşlerine İsrail'e göç etme, yerleşme ve vatandaşlık hakkı veren Geri Dönüş Yasası'nın⁴² Sâmirîleri de kapsadığıdır. Bu yüzden, İsrail devleti sınırlarındaki topraklara yerleşen Sâmirîler, göçmenlerin elde ettikleri

⁴⁰ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 113; Süleyman Özmen, *İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık (2006), ss. 197; 212-213.

⁴¹ Yitzhak Ben-Zvi'nin konumuzla ilgili en önemli eserleri "*The Samaritans*" ve "*Eretz Israel and its Settlement under Ottoman Rule*" dur. Yitzhak Ben-Zvi'nin Sâmirîlere 1908 yılında başlayan ve ölümüne kadar devam eden ilgisi ve Sâmirî toplumuna sağladığı yararlar hakkında bkn. Israel Sedaka, "Izhak Ben Zvi, David Ben-Gurion and the Samaritans", *Samaritans Past and Present Current Studies*, Ed. Menachem Mor & Friedrich V. Reiterer, Göttingen: De Gruyter (2010), ss. 239-243.

⁴² "Geri Dönüş Yasası", 5 Temmuz 1950 tarihinde İsrail parlamentosu tarafından kabul edilen bir yasadır. Bu yasaya göre, dünya üzerinde her nerede yaşarsa yaşasın herhangi bir Yahudinin İsrail devletine göçmen olarak gelme, yerleşme ve devlet vatandaşlığını alma hakkı vardır. İbranice yükselme manasına gelen "aliya" kelimesi ile isimlendirilen Filistin'e Yahudi göçü, İsrail devletinin kuruluşundan önce olduğu gibi kurulduktan sonra da önemsenmiş ve Geri Dönüş Yasası gibi uygulamalarla teşvik edilmiştir. Aliya, günümüzde bile İsrail devletinin nüfus politikalarında çok önemli bir yer teşkil eder. İsrail hükümetleri bünyesinde sadece aliyadan sorumlu bakanlık vardır. Bakanlık ve bu bakanlıkla irtibatlı sivil ya da resmi kuruluşlar dünyanın dört bir köşesine dağılmış olan Yahudilerin İsrail'e göç etmelerini teşvik edici politikalar üretmektedir. Yeni

haklara sahip olmuşlar ve resmi olarak “Sâmirî Yahudiler” olarak nitelendirilmişlerdir⁴³. 1950 tarihli Geri Dönüş Yasası’ndan yararlanma hakkının Sâmirîleri de içermesi, Nablus’ta yaşayan Sâmirîlerin İsrail’e göç etmelerine etkide bulunmuştur. Yeni kurulan ve ekonomik olarak Ürdün’e göre daha iyi şartlar ve fırsatlar sunan İsrail, Nablus Sâmirîleri için cezbedici olmuştur⁴⁴.

1951 yılında İsrail’deki Sâmirîlerin lideri Yefet ben Abraham Tsedaka, Tel Aviv’in güneydoğusunda günümüzde Holon olarak isimlendirilen yerde bulunan boş bir araziye satın aldı ve buraya kurduğu çadırında ailesiyle beraber yaşamaya başladı. Dört yıl içinde, İsrail’in farklı yerlerinde yaşayan Sâmirîler de buraya geleerek “Neve Marke” isminde küçük bir Sâmirî mahallesi oluşturdular. Yitzhak Ben-Zvi’nin de yardımıyla İsrail hükümetinden aldıkları yardım ve izinle burada yedi adet ev ve 1963 yılında da İsrail’deki ilk Sâmirî sinagogunu inşa ettiler. Bu yıllarda, hem İsrail hükümeti hem de Yahudi halk tarafından müsbet bir şekilde karşılanan Sâmirîler, kendilerine sağlanan eşit hukuki statüden yararlanmışlardır. 1955 yılında, Holon’da ölen Sâmirîlerin Yahudi mezarlığına defnedilmelerinin bölgedeki Yahudilerin bir kısmı tarafından reddedilmesi üzerine, o dönemde cumhurbaşkanı olan Yitzhak Ben-Zvi meseleye müdahil olmuştur. Sâmirîlerin sadece vatandaşlık anlamında değil manevi olarak da İsrail’e bağlı olduklarını ve onların Hristiyanlarla beraber defnedilmelerini doğru bulmadığını belirterek Sâmirîlerden yana tavır almıştır. Neticede bu sorun, Tel Aviv yakınlarındaki Yahudi Kiryat Şaul Mezarlığı’nda Sâmirîlere ayrı bir yer tahsis edilmesiyle neticelenmiştir⁴⁵. İsrail’e göç eden ve orada

aliya yapmış olanlara sunulan teşvikler paketi içerisinde bir takım vergi muafiyetleri, eğitim imkânları, kira yardımı gibi ekonomik yardımlar bulunmaktadır (Ufuk Ulutaş & Selin M. Bölme ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Ankara: SETA Yayınları (2012), ss. 18-21).

⁴³ Yairah Amit, “The Samaritans-Biblical Positions in the Service of Modern Politics”, *Samaritans Past and Present Current Studies*, s. 255-256; Schreiber, *The Comfort of Kin*, ss. 57-58.

⁴⁴ Stephen Kaufman, *Samaritan Political Identity*, M.A. Thesis, Tel Aviv University, Advisor: Dr. Meir Litvak, Tel Aviv (1998), s. 18 (http://members.tripod.com/~osher_2/Thesis.txt, 02.12.2016; künyesi verilen internet sitesinde yer alan bu belgenin, tezin tamamı olup olmadığı bilinmemektedir. Eserden alınan bilgiler, içindekiler bölümünde yer alan sayfa numaralarına göre verilmiştir).

⁴⁵ Kaufman, *Samaritan Political Identity*, ss. 18-19.

yaşayan Sâmirîlerin, İsrail toplumunun bir parçası olarak eşit haklar çerçevesinde sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda rahat bir yaşam sürmelerinde Yitzhak Ben-Zvi'nin kişisel gayretleri ve 1950 tarihli Geri Dönüş Yasası'nın yeri büyüktür. Bu dönemde Holon'da yaşayan Sâmirîler, kendilerine İsrail devletinin bireyleri olarak verilen eşit haklar ve sorumluluklar çerçevesinde Yeşu zamanından beri ilk defa bu kadar rahat ve mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Bu yüzden Holon Sâmirîleri arasında İsrail devletine olan sevgi ve bağlılık en yüksek düzeyde olmuştur⁴⁶.

İsrail, 1970 yılında Geri Dönüş Yasası'nın 4b maddesinde bir değişiklik yaptı. Bu değişiklik, Yahudi'nin kim olduğunu tanımlarken, Yahudi olarak kabul edilebilmek için Yahudi bir anneden doğma ya da Yahudiliğe ihtida etme şartını getirmiştir. Dolayısıyla, Geri Dönüş Yasası'yla verilen fırsatlar, sadece Yahudi tanımı içinde yer alanlara verilecektir. Ancak, bu tanımlamaya bağlı olarak Sâmirîlere verilen haklar hususunda 1992 yılına kadar herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir. 1992 yılında yapılan parlamento seçimleri sonucunda, İsrail'deki radikal dinci ve sağcı (Ultra-Ortodoks/Haredîm) Şas Partisi, İşçi Partisi ile koalisyon yapıp hükümete ortak olmuş ve Şas Partisi'nden Aryeh Deri İçişleri Bakanı seçilmiştir⁴⁷.

Aryeh Deri'nin İçişleri Bakanı olmasından hemen sonra hükümetin Sâmirîlere olan bakışı da değişti. Geri Dönüş Yasası'nda 1970'deki, Yahudi tanımlamasını açıklayan değişiklik yürürlüğe konuldu. Buna göre, Yahudi bir anneden doğmadıkları ve aslında başka bir inanç yapısında bulundukları için Sâmirîlerin Yahudi halkıyla eşit haklara sahip olamayacağı ilân edildi. Bunun anlamı bundan böyle İsrail'e göç etmek isteyen Sâmirîlere, Geri Dönüş Yasası çerçevesinde göçmenlere verilen hakların verilmeyecek olmasıdır. İçişleri Bakanlığı'nın bu kararı, Sâmirîler arasında şok etkisi yaratır. Çünkü, bu tarihe kadar Nablus'tan gelen Sâmirîler diğer yerlerden göç eden Yahudiler gibi değerlendirilmiş, göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Nablus'ta yaşayan bir Sâmirî, bu karara göre Holon'a göç

⁴⁶ Kaufman, *Samaritan Political Identity*, s. 20.

⁴⁷ Şas Partisi ve Aryeh Deri hakkında bkn. Aaron P. Willis, "Shas-The Sephardic Torah Guardians: Religious "Movement" and Political Power", *The Elections in Israel 1992*, Ed. Asher Arian & Michal Shamir, New York: SUNY Press (1995), ss. 121-137; Ulutaş, Bölme ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, ss. 119-125.

etmek isterse İsrail vatandaşlığını alamama durumuyla karşı karşıya kalacaktır⁴⁸. Nablus'ta oturan Sâmirî bir genç, Nablus yakınlarındaki Gerizîm dağı eteklerinde kurulan ve sadece Sâmirîlerin yaşadığı Kiryat Luza'nın (Luza Köyü) İsrail'deki herhangi bir Yahudi yerleşimi kadar Yahudi yerleşimi olduğunu iddia ederek İsrail İçişleri Bakanlığı'na İsrail vatandaşlığı için başvurur. İçişleri Bakanlığı, bu isteği reddeder ve "Yahudi bir anneden doğmamış ya da Yahudiliğe ihtida etmemiş herhangi bir Sâmirînin Geri Dönüş Yasası'ndan yararlanarak" İsrail vatandaşlığını almaya hakkının olmadığını belirtir⁴⁹.

Sâmirîler, bu gelişmeler üzerine Michael Corinaldi isminde bir avukatla anlaşır ve İsrail Yüksek Mahkemesine⁵⁰ yazılı başvuruda bulunur. Bu başvuruda, kendilerinin Efrayim ve Menasse yoluyla Yusuf aşiretine mensup olduklarını, dolayısıyla her ne kadar Yahuda aşiretinden gelmeseler de İsrailoğulları soyundan geldiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerini delillendirmek amacıyla, İsrail üniversitelerinde görevli iki akademisyenin önerilerinin dikkate alınmasını da talep ettiler. Her ikisi de Sâmirî tarihi ve geleneği hakkında uzman olan İbrani Üniversitesi'nden Prof. Shemaryahu Talmon ve Haifa Üniversitesi'nden Prof. Menachem Mor, konu hakkında yaptıkları değerlendirmelerde hem Holon'da hem de Nablus'ta yaşayan Sâmirîlerin her yönden Yahudi olarak kabul edilmelerinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır⁵¹. Neticede Yüksek Mahkeme'nin 1994 yılının son aylarında verdiği karara göre, İsrail hükümetinin Sâmirîlere 1949 yılından itibaren verilen tüm hakları devam ettirme politikasına bağlı kalacağı ve Sâmirîlerin İsrail toplumunu oluşturan Yahudi unsurlardan biri olduğu ilân edilmiştir.

⁴⁸ Kaufman, *Samaritan Political Identity*, s. 50; Amit, *The Samaritans-Biblical Positions in the Service of Modern Politics*, s. 256.

⁴⁹ Schreiber, *The Comfort of Kin*, s. 60.

⁵⁰ İsrail Yüksek Mahkemesi, ülke çapında en son temyiz yetkisine sahip mahkemedir. Adalet uğruna müdahale etmek için gerektiğinde belli konuları ele alma hakkı vardır ve hukuka aykırı olarak tutuklanmış veya hapsedilmiş kişileri serbest bırakma yetkisine sahiptir. Yüksek Mahkeme herhangi bir devlet organı veya memuruna karşı yapılan başvuruları inceler ve ilk ve son kademe mahkemesi olarak çalışır (Ulutaş, Bölme ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, s. 46).

⁵¹ Amit, *The Samaritans-Biblical Positions in the Service of Modern Politics*, ss. 257-259.

Nablus'tan İsrail'e yerleşmek üzere gelen Sâmirîlere, daha önceden olduğu gibi Geri Dönüş Yasası'nın sağladığı tüm hakların verileceği ve onların göçmen olarak kabul edilecekleri bildirilmiştir. 1994 yılında alınan karar günümüzde de geçerliliğini korumaktadır⁵².

Alınan bu karara göre, Sâmirîlere üzerinde "Sâmirî Yahudisi" ya da sadece "Sâmirî" veya "Yahudi" yazılı olan ve İsrail devletinin Yahudi vatandaşı olduğunu belirten bir kimlik kartı ve pasaport verilmektedir. Daha önceden, göçmen sayılıp İsrail vatandaşlığını alabilmek için Nablus'tan İsrail'e taşınma ve orada iskân etme zorunluluğu varken, 1994 yılında İsrail Yüksek Mahkemesi'nin aldığı bu karara göre bu zorunluluk da ortadan kalkmış ve Kiryat Luza / Nablus'da yaşayan Sâmirîler ve doğumlarından itibaren çocukları İsrail vatandaşlığını ve kimlik kartını alma hakkına kavuşmuşlardır. Dolayısıyla İsrail'e göç etme zorunlu değildir; isteyen Kiryat Luza'da da yaşayabilir⁵³. Bu kanunla Sâmirîlerin seküler okul sistemi, ticari hayat, sosyal güvenlik sistemi ve orduya dâhil edildikleri de onaylamış oldu. İsrail Savunma Bakanlığı, Sâmirîleri de askerlik hizmetini yapmak üzere göreve çağırır. Ancak, Sâmirî inançları gözetilerek Sâmirî kadınları ve Levi soyundan gelen kohenleri göreve çağırılmaz. Aynı türden bir uygulama, Ultra-Ortodoks düşünceye mensup kadınlar ve din eğitimi alan yeşiva öğrencileri için de geçerlidir. Ayrıca, İsrail Din İşleri Bakanlığı, belli sayıda din eğitimi veren Sâmirî din adamını resmi olarak tanır ve onlara Sâmirî inançları doğrultusunda yaptıkları eğitim faaliyetleri ve yönettikleri dinî törenler karşılığında uygun miktarda bir maaş verir. Aynı bakanlık, İsrail Eski Eserler Kurumu ile işbirliği yaparak Gerizîm dağında yapılan kazı ve onarım çalışmalarını maddi olarak destekler⁵⁴.

Sâmirîlerle Yahudiler arasında devlet sektörü ve sosyal hayatta kanunla sağlanmış olan bu entegrasyonun geçerli olmadığı, tek husus evlilik ve boşanma konusudur. İsrail yargı sisteminde Özel Mahkemeler'in önemli bir yeri vardır. Medeni durumla ilgili konularda (evlenme, boşanma, nafaka, velayet, evlat edinme) yargı yetkisi değişik dinî cemaatlerin yargı kurumlarına verilmiştir: Yahudi din adamlarının karar mercii olduğu haham mahkemeleri,

⁵² Kaufman, *Samaritan Political Identity*, s. 52; Amit, *The Samaritans-Biblical Positions in the Service of Modern Politics*, s. 260.

⁵³ Schreiber, *The Comfort of Kin*, s. 62.

⁵⁴ Schreiber, *The Comfort of Kin*, ss. 61-62.

Müslümanlar için şeriat mahkemeleri, Dürzi dini mahkemeleri ve İsrail’de resmen tanınan on Hristiyan cemaatin kilise mahkemeleri. Bu mahkemelerin kararları, yüksek adalet divanı sıfatıyla İsrail Yüksek Mahkemesi’nin sınırlı incelemesine tâbidir. İsrail devleti kurulurken, Medeni hukuk alanında varolan yapıya hiç dokunulmamıştır. Hâlâ sürdürülmekte olan bu uygulamaya göre evlenme ve boşanma konularında dinî hukuk (Yahudi, İslâm, Hristiyan vs. hukuku) uygulanmaktadır. Devlet tarafından finanse edilen dinî mahkeme sisteminde, Haham (Yahudi) Mahkemelerinin yetki alanı Yahudi İsrail vatandaşlarının veya İsrail’de ikamet eden Yahudilerin evlenme ve boşanma konuları ile sınırlandırılmıştır. Ancak her iki tarafın da rıza göstermesi halinde diğer kişisel anlaşmazlık meselelerinde de yargılama yapabilirler. Daha geniş yetkiye sahip olan Müslüman Şer’i Mahkemeler sadece evlenme ve boşanma konularına değil bütün kişisel konulara ilişkin davalara bakmaktadırlar. Hristiyan ve Dürzî Mahkemelerinin statüleri ise Haham Mahkemeleri ile aynıdır⁵⁵. Bu anlayışa göre, aynı türden bir yetki de Sâmîrî Başkohenliği’ne verilmiş ve evlilik ve anlaşmalı boşanma konularında Sâmîrî Başkohenliği İçişleri Bakanlığı tarafından resmi tescil makamı olarak kabul edilmiştir. Anlaşmanın olmadığı boşanma vakaları için normal hukuk mahkemelerinde hâkim, Sâmîrî inanç ve geleneğini de dikkate alarak karar verir⁵⁶.

Asırlar boyunca Sâmîrîler, sadece Sâmîrî olanlarla evlilik yapmaya dikkat etmişlerdir. Büyük bir titizlikle uygulanmış olan bu kural, XX. asrın başlarında demografik nedenlerden dolayı değiştirilmiştir. Yaklaşık olarak yüzyıl önce, Sâmîrî toplumunun ileri gelen din adamları, ilk defa bir Sâmîrî erkeğin Rusya’dan bölgeye göç etmiş Sâmîrî olmayan Yahudi bir kadınla yaptığı evliliği onaylamıştır. Daha sonraki süreçte de bu uygulamayı şöyle kuralaştırmıştır: Sâmîrî bir erkek, kendi toplumunda evlenecek bir kadın bulamadığı takdirde Sâmîrî olmayan bir kadınla evlenebilir. Ancak böyle bir durumda, kadın Yahudi halkından olmalı, Sâmîrî geleneğini kabul etmeli ve toplumun bir parçası olmalıdır. Ayrıca, evlenmeden önce Sâmîrî toplumu arasında bir müddet yaşamalı ve bu sayede Sâmîrî geleneğini yaşayarak öğrenmelidir. Bütün bunlardan

⁵⁵ Ulutaş, Bölme ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, ss. 46-47.

⁵⁶ Schreiber, *The Comfort of Kin*, s. 61.

sonra tam anlamıyla Sâmirî geleneğini benimsemiş ise evlilik yapılmalı ve bu evlilik Başkohen tarafından da onaylanmalıdır. Özellikle 2003 yıllarından itibaren son yıllarda Ukrayna'dan gelen ve Sâmirî geleneğini kabul eden birçok kadınla bu şekilde evlilikler gerçekleştirilmiştir. Bu tür evlilikler, Başkohen tarafından neslin devamını sağlamak adına onaylanmış, İsrail devleti tarafından da olumlu karşılanmıştır. Ancak, her ne kadar Sâmirî başkohenliği tarafından onaylansa da -köken probleminden dolayı- İsrail Başhahamlığı tarafından dinî anlamda geçerli bir evlilik olarak onaylanmaz⁵⁷. 1980'lerde İsrail'de yaşanan bir olay, Sâmirîlerle İsraili Yahudiler arasındaki evliliklerin, İsrail'de yaygın olarak kabul edilen Ortodoks Yahudilik tarafından nasıl algılandığını ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir: Holon'da yaşayan Sâmirî iki kızkardeş iki İsraili Yahudi erkekle evlenmek istemiştir. Böyle bir durum Sâmirî yasası ve inancına göre, zaten mümkün değildir⁵⁸. İsrail'de yaygın olarak kabul edilen Ortodoks Yahudilik anlayışına göre ise bir Yahudi, ancak bir Yahudiyle Ortodoks bir Rabbi tarafından yönetilen törende evlilik yapabilir. Bu iki kızkardeşin Yahudilerle evlilik isteğine ilişkin olay, İsrail'de tanınmış ve saygın bir Rabbi olan Tel Aviv Aşkenaz Yahudileri Başhahamı Shlomo Dichowsky'nin gündemine gelmiş ve kendisinden konu hakkında açık bir dinî hüküm vermesi istenmiştir. Dichowsky, Sâmirîlerin soyunun İsrailoğulları'na değil Asurluların soyuna (Kutîm) dayandığı için onların Yahudi kabul edilemeyeceklerini belirtir. Fakat Yahudi dinî hükümlerine göre din değiştirme isteklerinin dikkate alınacağını söyler ve

⁵⁷ Bassam Yousef Ibrahim Banat, "Samaritans Caste: A History of Thousands of Years", *International Journal of Humanities and Social Science*, April 2014, Vol. 4, No. 6 (1), s. 177; Benyamim Tsedaka, "Samaritans, Religion and Customs", *EJ*, Volume XVII, s. 732.

⁵⁸ Bu yasak Sâmirîler arasında o derece güçlüdür ki kendisi de Sâmirî kökenli olmayan bir Ukraynalı bayanla evli olan başkohenin kırksekiz yaşındaki oğlu, 2009 yılında *Lone Samaritan* isimli belgesel çekiminde şu şok edici ifadeleri kullanmıştır: "Şayet kız kardeşim bir Yahudi, Müslüman ya da Hristiyanı sevdiğini ve bu uğurda inancını değiştireceğini söylese onu kendi haline bırakırım ve ona yarın inancını terk edebilirsin derim. Ancak, o gece kız kardeşimi tıpkı bir kurbanı keser gibi öldürürüm ve ertesi günü de polise haber verip her şeyi anlatırım". (Schreiber, *The Comfort of Kin*, s. 140). Bu ifadeler, her ne kadar Sâmirî toplumu içinde bile tepkiyle karşılanmış olsa da toplumsal/dinî bir yasağın derecesini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

ancak onların din değiştirme işlemlerinin yapılmasından sonra Yahudi biriyle yapacakları evliliklerin dinî olarak meşru olabileceği hükmünü vermiştir⁵⁹. 2005 yılında Ortodoks Yahudilik anlayışını yansıtan bir internet sitesinde Sâmîrîlerin Yahudi olarak kabul edilip edilemeyeceğine ilişkin soruya Rabbi Elchanan Lewis, Tanah ve çeşitli Rabbani kaynaklara dayanarak onların kesinlikle Yahudi olarak kabul edilemeyeceğini kararını vermiştir. Ortodoks Yahudilik anlayışına göre verilen bu cevap, aslında günümüz İsrail Başhahamlığı'nın Sâmîrîler hakkındaki görüşünü de yansıtmaktadır⁶⁰.

Dolayısıyla, İsrail devleti tarafından hemen hemen her alanda Yahudi olarak kabul edilip ona göre muamelede bulunan Sâmîrîler, Ortodoks Yahudilik anlayışında Yahudi kabul edilmezler. Bu yüzden de Yahudi birinin Sâmîrî biriyle yaptığı evlilik İsrail Başhahamlılığı tarafından dini anlamda geçerli kabul edilmez. İsrail'de Ortodoks ya da Ultra-Ortodoks Yahudilik anlayışı devlet yönetiminde ne kadar güçlü bir şekilde yer alırsa Sâmîrîlerin de o kadar problem yaşayacağı ortadadır. 1990'lı yıllarda Ultra-Ortodoks Şas Partisi hükümet koalisyonunda yer almış, hemen akabinde de Sâmîrîler için kısıtlamalar getirilmişti. Her ne kadar İsrail Yüksek Mahkemesi aldığı kararla Sâmîrîlere haklarını iade etse de uygulamada ve sosyal hayatta birtakım sıkıntılar yaşanmaya devam etmektedir⁶¹.

Holon'da yaşayan Sâmîrîlerin İsrail devleti ve Yahudilerle olan sosyal ve ekonomik entegrasyonu, beraberinde bazı sıkıntıları da getirmiştir. Holon'da yaşayanlar Sâmîrî gelenek ve inançlarıyla olan bağlarından gün geçtikçe uzaklaşmaktadır. Hatta Holon'da yaşayan cemaatin yaşlılarından Israel Tsedaka, gençlerin eğitim seviyelerinin arttıkça ve sosyal hayatta yer aldıkça, yaşam biçimlerinin Sâmîrî olmayanlara daha çok benzemeye başlamasından şikâyet eder. Gençlerin tıpkı Yahudiler gibi dünyevileşmelerini, manevi hayattan ve Sâmîrî inanç esaslarından uzaklaşmalarını eleştirir⁶².

⁵⁹ Schreiber, *The Comfort of Kin*, ss. 58-59.

⁶⁰ Pummer, *The Samaritans: A Profile*, ss. 13-14.

⁶¹ Örneğin, Din İşleri Bakanlığı tarafından din eğitimi veren Sâmîrî din adamlarına ödenen maaşlar ve çeşitli yardımlar, uygulayıcı konumda olan görevlilerin din anlayışlarına bağlı olarak çoğunlukla zamanında ödenmez. Sâmîrîler bu vakaları dava etseler de sonuç pek de değişmemektedir (Schreiber, *The Comfort of Kin*, s. 63).

⁶² Kaufman, *Samaritan Political Identity*, s. 19.

Sonuç

Kendilerinin İsrailoğulları soyundan geldiklerini, Musa'ya indirilen vahyi hayatlarına tatbik edip asla dalaletle sapmadıklarını ve asırlar boyunca bu inancın koruyuculuğunu yaptıklarını iddia eden Sâmirîler, İsrail devleti içinde yaşayan farklı din ve mezheplerden en küçüğüdür. Başlıca iki büyük yerleşim yerinden biri Nablus'ta kutsal saydıkları Gerizîm dağı eteklerindeki Luza köyü, diğeri de Tel Aviv yakınlarındaki Holon'dur. Sayıları günümüz itibarıyla 800 olan bu küçük topluluğun, her ne kadar Gerizîm dağı yakınlarında yaşamak dini olarak gerekli ise de yarıdan fazlası (420 kişi) İsrail'de yaşamayı seçmiştir. Hem Filistin'de hem de İsrail'de yaşayan Sâmirîlere İsrail vatandaşlığı verilmiş, İsrail devletinin göçmenlere verdiği sosyal, ekonomik ve eğitim imkânlarından faydalanmaları kanunla sağlanmıştır. Sâmirîlerin Filistin'den İsrail'e göç etmelerinin en önemli etkenlerinden biri İsrail tarafından sunulan bu cazbedici fırsatlar olmuştur.

Ancak, bu fırsatların yanında bir takım sıkıntılar da yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir. Bunların ilki, Sâmirîlerin modern hayata entegre olmaları ve asırlar boyunca koruyuculuğunu yaptıkları değerlerden uzaklaştıklarına yönelik içten gelen eleştiridir. Modern hayat ve yeni fırsatlarla ortaya çıkan bu yaşam biçimindeki değişim, özellikle geleneksel hayat tarzını hâlâ muhafaza eden Filistin Sâmirîleri ve Holon'daki yaşlılar tarafından endişeyle karşılanmaktadır. İkinci ve asıl büyük tehlike ise İsrail'deki Ortodoks ve Ultra-Ortodoks Yahudi bakış açısıdır. Bu bakış açısına göre Yahudi olarak kabul edilmeyen Sâmirîlerin Yahudilerle yaptıkları evlilikler hahamlar tarafından onaylanmaz ve boşanma işlemleri yapılmaz. Bu anlayışı temsil eden parti/partiler, iktidara ortak olduklarında Sâmirîleri Yahudi kabul etmemelerinden dolayı onlara karşı kısıtlayıcı hatta verilmiş haklarını ellerinden alıcı bir takım uygulamalara giriştikleri görülmüştür. Dolayısıyla, kanunlarla sağlanmış olan hak ve fırsatların, ileride radikal dinci partilerin iktidara gelmeleri durumunda ortadan kaldırılması ihtimali Sâmirîler açısından her zaman için endişe verici bir ihtimal olarak durmaktadır. Bu anlayışın toplum içinde yaygınlaşması durumunda ise Sâmirîlerin yaşam standartlarının her alanda kısıtlayıcı bir şekilde değişeceğini tahmin etmek çok da zor değildir.

Yukarıda açıkladığımız bu tehlikelere karşı Sâmirî cemaati, dünyaya kendilerini tanıtmaya, çeşitli dergi, gazete ve internet siteleri aracılığıyla varlıklarını duyurmaya çalışmaktadır. Özellikle Benyamim Tsedaka, yaptığı çalışmalar, verdiği konferanslar, katıldığı kongrelerdeki bildiriler ve yazdığı eserlerle Sâmirîlerin dünyaya tanıtımında çok önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu tür faaliyetlerin artarak devam etmesi, Sâmirîlerin tarih sahnesinden silinip gitmesini engelleyecek, siyasi, dinî ya da sosyal baskılara karşı daha dirençli ve güçlü olmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aaron, Jacob Son of, *The History and Religion of the Samaritans*, Translated From the Arabic by Abdullah ben Kori, Edited with an Introduction by William Eleazar Barton, Illinois: The Puritan Press (1906)
- _____, *The Messianic Hope of the Samaritans*, Translated From the Arabic by Abdullah ben Kori, Edited with an Introduction by William Eleazar Barton, Reprinted From the Open Court, (1907)
- _____, *Mount Gerizim the One True Sanctuary*, Translated From the Arabic by Professor Abdullah ben Kori, Edited by William E. Barton, Illinois: The Puritan Press (1907)
- Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, İstanbul: Pınar Yayınları (2002)
- Amit, Yairah, "The Samaritans-Biblical Positions in the Service of Modern Politics", *Samaritans Past and Present Current Studies*, Ed. Menachem Mor & Friedrich V. Reiterer, Göttingen: De Gruyter (2010)
- Arslandaş, Nuh, *İslâm Dünyasında Sâmirîler*, İstanbul: İz Yayıncılık (2008)
- Banat, Bassam Yousef Ibrahim, "Samaritans Caste: A History of Thousands of Years", *International Journal of Humanities and Social Science*, April 2014, Vol. 4, No. 6 (1), ss. 175-180.
- Barton, William E., *The Samaritan Pentateuch: The Story of A Survival Among the Sects*, Ohio: The Bibliotheca Sacra Company (1903)
- Besalel, Yusuf, *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Üniversal Yayıncılık (2000)
- _____, "Samiriler", *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın Yayın A.Ş., İstanbul 2002, c. III., ss. 560.
- _____, "Yeruşalayim", *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın Yayın A.Ş., İstanbul 2002, c. III., ss. 781-783.
- Brindle, Wayne A., *The Origin and History of The Samaritans*, *Grace Theological Journal*, 1984, Volume V.I., ss. 47-75.

- Cowley, A., "The Samaritan Doctrine of the Messiah", *The Expositor*, 1895, Fifth Series Volume 1.3, ss. 161-174.
- Crown, Alan D., "Redating the Schism between the Judaeans and the Samaritans", *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Jul. - Oct., 1991, Vol. LXXXII, No. 1/2, ss. 17-50.
- Gaster, T.H., "Samaritans", *Interpreter's Dictionary of the Bible (IDB)*, Ed. George Arthur Buttrick, Abingdon Press, Nashville 1962, Volume IV, ss. 190-197.
- Güç, Ahmet, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, İstanbul: Ensar Neşriyat (2005)
- Harman, Ömer Faruk, "Kudüs", *DİA*, Diyanet Yayınları, Ankara 2002, c. XXVI, ss. 323-327.
- Kaçan, Lütfi, *Kitab-ı Mukaddes ve İslâm Geleneğinde Ahid Sandığı*, İstanbul: Ataç Yayınları (2004)
- Kartveit, Magnar, *The Origin of the Samaritans*, Leiden: Brill (2009)
- Kaufman, Stephen, *Samaritan Political Identity*, M.A. Thesis, Tel Aviv University, Advisor: Dr. Meir Litvak, Tel Aviv (1998) (http://members.tripod.com/~osher_2/Thesis.txt, 02.12.2016)
- Kurt, Ali Osman, *Erken Dönem Yahudi Tarihi: Yahudiliğin Mimarı Ezra*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık (2007)
- Kutluay, Yaşar, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, İstanbul: Anka Yayınları (2001)
- Mills, John, *Three Months' Residence at Nablus and an Account of The Modern Samaritans*, London: John Murray (1864)
- Montgomery, James Alan, *The Samaritans: The Earliest Jewish Sect*, Philadelphia: The John C. Winston Co. (1907)
- Özmen, Süleyman, *İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık (2006)
- Pummer, Reinhard, *The Samaritans: A Profile*, Michigan/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company (2016)
- Roshwald, Mordecai, "Marginal Jewish Sects in Israel (II)", *International Journal of Middle East Studies*, Cambridge University Press, Jul., 1973, Vol. IV, No. 3, ss. 328-354.
- Salihoğlu, Mahmut, "Sâmirîler", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara 2009, c. XXXVI, ss. 79-81.
- Schreiber, Monika, *The Comfort of Kin : Samaritan Community, Kinship, and Marriage*, Leiden: Brill (2014)
- Sedaka, Israel, "Izhak Ben Zvi, David Ben-Gurion and the Samaritans", *Samaritans Past and Present Current Studies*, Ed. Menachem Mor & Friedrich V. Reiterer, Göttingen: De Gruyter (2010)
- The Babylonian Talmud*, Ed. Rabbi Isidore Epstein, London: The Soncino Press (1978), Kiddushin 75b

- The Israelite Samaritan Version of the Torah*, First English Translation Compared with the Masoretic Version, Edited and translated by Benyamim Tsedaka, Michigan/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company (2013)
- Tsedaka, Benyamim, "Samaritans, Religion and Customs", *Encyclopaedia Judaica (EJ)*, Second Edition, Macmillan Reference, Detroit 2007, Volume XVII, ss. 727- 732.
- , "Samaritans, History, Statistics", *Encyclopaedia Judaica (EJ)*, Second Edition, Macmillan Reference, Detroit 2007, Volume XVII, ss. 719-727.
- Ulutaş, Ufuk & Bölme, Selin M. ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Ankara: SETA Yayınları (2012)
- Willis, Aaron P., "Shas-The Sephardic Torah Guardians: Religious "Movement" and Political Power", *The Elections in Israil 1992*, Ed. Asher Arian & Michal Shamir, New York: SUNY Press (1995)
- Yoo, Tae Yeab, *Reconstructing the Identity of Samaritan Christianity*, PhD Thesis, Claremont Graduate University, Advisor: Chan-Hie Kim, California (1997)

